

Araştırma Makalesi
Research Article

Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Yıl: 2023 Cilt-Sayı: 16(4) ss: 1084–1102

Academic Review of Economics and Administrative Sciences
Year: 2023 Vol-Issue: 16(4) pp: 1084–1102

<http://dergipark.org.tr/tr/pub/ohuiibf>

ISSN: 2564-6931

DOI: 10.25287/ohuiibf.1326742

Geliş Tarihi / Received: 13.07.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 12.10.2023

Yayın Tarihi / Published: 29.10.2023

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İÇİN KÜRESEL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ ENDEKSİ BAĞLAMINDA BİR KARŞILAŞTIRMA

Çağatay TUNÇSİPER ¹

Öz

Küresel cinsiyet eşitsizliği, dünya genelinde kadınlar ve erkekler arasında mevcut olan sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel farklılıkların neden olduğu eşitsizlik durumunu ifade etmektedir. Bu eşitsizlik hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemli sonuçlara yol açabilmekte ve tüm toplumların gelişimini sınırlamaktadır. Küresel düzeyde cinsiyet eşitliğine yönelik çabalar, bu sorunun üstesinden gelmeye ve daha adil bir dünya inşa etmeye yönelik önemli bir adımdır. Bu çalışma Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) için küresel cinsiyet eşitsizliği bağlamında bir karşılaştırma yapmayı amaçlamıştır. Karşılaştırma yapılırken küresel cinsiyet eşitsizliği göstergesi olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi (TCEE) kullanılmıştır. Bu karşılaştırmanın amacı küresel cinsiyet eşitsizliği konusunda AB ülkeleri ile Türkiye arasında toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda belirgin farklılıklar olup olmadığını tespit ederek politika yapıcılar ve sivil toplum kuruluşları için bir kaynak niteliği oluşturmaktır.

Anahtar Kelimeler : Küresel Cinsiyet Eşitsizliği, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, Avrupa Birliği, Türkiye

JEL Sınıflandırması : J01, J16, J20, N34

¹ Dr., tuncsipercagatay@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0445-3686.

Atıf/Citation (APA 6):

Tunçsiper, Ç. (2023). Avrupa Birliği ve Türkiye için küresel cinsiyet eşitsizliği endeksi bağlamında bir karşılaştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1084–1102. <http://doi.org/10.25287/ohuiibf.1326742>.

A COMPARISON IN THE CONTEXT OF THE GLOBAL GENDER INEQUALITY INDEX FOR THE EUROPEAN UNION AND TÜRKİYE

Abstract

Global gender inequality refers to the situation of inequality caused by social, political, economic and cultural differences between women and men around the world. This inequality can lead to significant consequences, both economically and socially, and limits the development of entire societies. Efforts towards gender equality at the global level are an important step towards overcoming this problem and building a more just world. This study aimed to make a comparison between Turkey and the European Union (AB) in the context of global gender inequality. While making the comparison, the gender inequality index (TCEE) was used as an indicator of global gender inequality. The purpose of this comparison is to determine whether there are significant differences in global gender inequality between EU countries and Turkey and to serve as a resource for policy makers and non-governmental organizations.

Keywords : Global Gender Inequality, Gender Inequality Index, European Union, Türkiye

JEL Classifications : J01, J16, J20, N34

GİRİŞ

Cinsiyet eşitsizliği, toplumun kadınlar ve erkekler arasında var olan fırsatlar, kaynaklar, güç, roller ve statüler gibi alanlarda adaletsizliklerin mevcut olduğu durumu ifade etmektedir. Bu eşitsizlikler, toplumda kadınların ve erkeklerin farklı sosyal, ekonomik ve siyasi koşullara maruz kaldığı ve bu koşulların kadınların lehine olmadığı anlamına gelmektedir. Bu koşullar genellikle siyasi, ekonomik, sağlık ve eğitim gibi toplumun birçok sosyal alanında ortaya çıkmakta ve bu alanlarda hak ve fırsat eşitliği konusunda adaletsizliklere sebep olmaktadır. Özellikle kadınları etkileyen bir sorun olarak bilirse de toplumsal cinsiyet eşitsizliği, toplumun tümünü ilgilendiren bir meseledir.

Toplumsal cinsiyet kaynaklı eşitsizlikler, neredeyse toplumların çoğunda mevcuttur ve bu eşitsizlikler ataerkil sistem, ideolojiler gibi toplumsal ilişkilerin yapısından kaynaklanmaktadır (Atalay & Dinç, 2020: 2533). 2021 yılında Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu'na göre (Global Gender Gap Report), Türkiye toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından 156 ülke içinde 133. sırada yer almaktadır. Türkiye'yi takip eden ülkeler arasında Fildişi Sahili, Papua Yeni Gine, Cezayir, Bahreyn, Nijerya, Hindistan, Katar, Kuveyt, Fas, Umman, Moritanya, Sudi Arabistan, Çad, Mali ve İran bulunmaktadır (WEF, 2011: 10).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, uzun yüzyıllardır var olan ve modern dünyanın ilerlemesine rağmen hala eksik düzenlemelerin olduğu, özellikle devletler düzeyinde birçok karar alınmasına rağmen pratikte tam anlamıyla uygulanamayan bir meseledir. Yakın zamanlarda yapılan çalışmalarda ülkeler arasında kalkınma ve gelişmişlik düzeylerine ilişkin değerlendirmeler yapılırken, toplumsal cinsiyet eşitsizliği temel bir kavram olarak kabul edilmiştir. Bugünlerde, “toplumsal cinsiyet eşitliği gelişmenin ve kalkınma sürecinin temelidir” ifadesi çoğunlukla yaygın bir şekilde kabul görmektedir (Durgun & Gök, 2017: 21).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çeşitli alanlarda görülmektedir. Kadın ve erkek arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eğitim ve sağlık alanlarında hem AB hem de Türkiye'de önemli ilerlemelerin olduğunu söylenebilir ancak, ekonomik alanda kadının temsil edilmesi ve politik hayatta daha üst düzeyde yer alması konusunda hem AB ülkelerinde hem de Türkiye'de yeterli düzeyde katılım sağlanamamaktadır. Ekonomik ve politik hayata katılımında toplumsal cinsiyet eşitsizliği AB üye ülkelerinde Türkiye'ye göre daha az bir boyutta olduğu ve böylece daha iyi bir konumda oldukları söylenebilmektedir (Güzel, 2018: 163).

AB, yirmi sekiz ülkeyi kapsayan ve Türkiye gibi aday ülkeleri de içeren geniş bir topluluğa hitap etmektedir. AB'nin Birleşmiş Milletler (BM) ile sıkı bir ilişkisinin olması birliğin toplumsal cinsiyet eşitliğine bakış açısında önemli bir etkileşim alanı oluşturmuştur. AB politikalarının toplumsal cinsiyeti ana akıma yerleştirme yaklaşımı, BM'nin bir politikasıdır. AB'nin temeli, ekonomik iş birliği ve ortak pazar anlayışı üzerine kurulmuştur. Ancak, AB sadece ekonomiye odaklanmamıştır, zamanla sosyal ve siyasi politikalarda da etkili olmuştur. AB'nin geniş etki alanı göz önüne alındığında, politikaların doğru yönlendirmeyle doğru sonuçlara ulaşabileceği söylenilmektedir.

Bu makale AB ve Türkiye'nin küresel cinsiyet eşitsizliğiyle mücadeledeki durumlarını karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Söz konusu karşılaştırmayı yaparken BM'nin ülkeleri karşılaştırmak için kullandığı Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE)'nden yararlanılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ölçmek için birçok farklı endeks ve ölçüm aracı geliştirilmiştir (Cinsiyet Gelişim Endeksi -CGE, Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi -WEF, İnsani Gelişim Endeksi- BM, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Anketleri ve Göstergeleri vb.). Geliştirilen bu endeksler ve ölçüm araçları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini farklı boyutlarıyla değerlendirmeye yardımcı olmaktadır ve politika yapıcılarına, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili sorunları tanımlama ve çözme konusunda rehberlik etmektedir. Mevcut araştırmada TCEE'nin kullanılmasının nedeni, Literatürde sıklıkla kullanılmasının yanı sıra, TCEE'nin cinsiyet eşitsizliğini ölçerken eğitim, sağlık, ekonomik katılım ve siyasi katılım gibi çok çeşitli faktörleri içermesidir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çeşitli yönlerini daha kapsamlı bir şekilde değerlendirebilmek amaçlanmıştır.

Çalışma, Türkiye'nin AB'ye aday bir ülke olarak cinsiyet eşitliği konusunda mevcut durumunu ele alınmaktadır. Karşılaştırma, eğitim, finansal özgürlük, siyasi katılım gibi sosyal alanlarda Türkiye'nin cinsiyet eşitliği konusundaki politikalarını analiz ederek, her iki tarafın güçlü yönlerini ve geliştirilmesi gereken alanları belirlemektedir. Bu karşılaştırma, küresel cinsiyet eşitsizliği konusunda ilerleme sağlamak için politika yapıcılar ve sivil toplum kuruluşları için önemli bir referans kaynağı oluşturmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın birinci kısmında küresel anlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramsal boyutta incelenmiş, İkinci kısımda küresel cinsiyet eşitsizliği endeksi hakkındaki araştırmalar sunularak AB ve Türkiye bu endeks bağlamında karşılaştırılmıştır. Çalışmanın üçüncü kısmında ise küresel anlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine çözüm arayışlarına ilişkin araştırmalar sunulmuş ve bu çerçevede toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmayı ve toplumsal cinsiyet rollerine dayalı ayrımcılığı sona erdirmeyi hedefleyen politika önerileri sunulmuştur.

I. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

Toplumsal cinsiyet, kavramsal anlamda biyolojik cinsiyetten farklı bir şekilde kültürel, siyasi ve toplumsal etkileşimlerle meydana gelen ve belirli tanımlamalarla kadınlar ve erkeklere dayatılan kadınlık ve erkeklik rollerini ifade eden bir kavramdır. Bugünkü anlamıyla, toplumsal cinsiyet terimi ilk kez 1970'lerde feminist hareketin, cinsler arasındaki eşitsizliklerin kökenleriyle ilgili sorulara cevap ararken literatürde yerini almıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin araştırmalar, cinsiyetler arasında simetrik olmayan ilişkinin temel nedeninin biyolojik faktörlerden olmayıp sosyal ve kültürel nedenlerden kaynaklandığını ifade etmektedir (Çelik Uğuz & Topbaş, 2016).

1970'lerden bu yana toplumsal cinsiyet çalışmalarında üç önemli aşama kaydedilmiştir: İlk aşamada, cinsiyet farklılıklarına (kadın-erkek) odaklanılmıştır. Bu çalışmalar, bu farklılıkların bireylerin biyolojik özelliklerinden kaynaklandığı görüşünü paylaşmaktadır. İkinci aşamada ise

öğrenilen cinsiyet rolleri ve toplumsallaşma ön plandadır. Toplumsal cinsiyet, özgül toplumsal düzenlemelerin bir ürünü olarak kabul edilmiştir ve bireyleri sadece cinsiyetleriyle değil, toplumsal faktörlerle de şekillenen bir kavram olarak ele alınmıştır. Üçüncü aşamada ise toplumsal cinsiyetin tüm sosyal sistemlerde (sınıfsal ve ataerkil) merkezi bir rol oynadığı keşfedilmiştir. Yani, toplumsal cinsiyet, ücretli iş, aile, politika, günlük yaşam, ekonomik kalkınma, hukuk, eğitim ve daha birçok alanda analizlere katılmıştır (Ecevit & Karkıner, 2011: 4).

Literatürde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasında önemli bir ayrım bulunmaktadır, çünkü kadınlar ile erkekler arasındaki birçok farklılık biyolojik faktörlerden ziyade toplumsal etmenlere dayanmaktadır (Giddens, 2008: 505). Toplumsal cinsiyetin nasıl şekillendiği ve bu oluşan kimlikleri belirleyen toplumsal rolleri anlamak için farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlardan birincisi, cinsiyet farklılıklarının temelde biyolojik olduğunu öne sürer. İkinci yaklaşım ise cinsiyetin toplumsal süreçlerle oluştuğunu ve bu süreçlerin belirleyici olduğunu vurgular. Üçüncü yaklaşım ise cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin her ikisinin de biyolojik kaynaklı olmadığını, her ikisinin de toplumsal olarak inşa edildiğini savunmaktadır (Karakaş & Çevik, 2016: 68).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise, bir toplumda kadınlar ile erkekler arasında, toplumsal roller, haklar, fırsatlar ve güç dağılımı gibi alanlarda var olan adaletsizlik ve dengesizlik durumunu ifade etmektedir. Bu eşitsizlikler, cinsiyet temelinde belirlenen ve toplumsal normlar, kültürel beklentiler ve yapılar tarafından şekillenen birçok faktörden kaynaklanabilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların genellikle erkeklere göre daha dezavantajlı olduğu, daha az fırsata sahip olduğu ve cinsiyetlerine dayalı ayrımcılığa maruz kaldığı birçok alanda ortaya çıkabilmektedir. Bu eşitsizliklere karşı mücadele, cinsiyet eşitliğini teşvik etmeyi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmayı amaçlamaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en göze çarpan alanlarından biri, istihdamda kadının yeridir. Bu bağlamda uygulanan ücret politikalarının cinsiyete dayalı gelir eşitsizliğine yol açmasına ilişkin tartışmalar cinsiyet eşitsizliği literatüründe üzerinde yoğunlaşılacak alanların başındadır (Deniz & Hobikoğlu, 2012: 124). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en önemli unsurunun, kadınların düşük gelir sorunuyla ilişkili olarak kadın emeğinin etkin bir şekilde kullanılmasına yönelik sorun olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bulgulara göre, cinsiyet temelinde tüm toplumlarda ayrımcılığın genellikle yaşamın erken dönemlerinde başladığından dolayı, kadınların ekonomik kalkınmada eşit ortaklar haline gelmelerini sağlamak ve potansiyellerini geliştirmek için kız çocuklarına daha fazla eğitim eşitliği olanağı gerekmektedir. Bu durum, önemli bir gerekliliktir (PAHO, 2004).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun, en temel etmenlerin eğitim, gelir düzeyi, kişinin mesleği veya işi olduğu görülmektedir. Bu eşitsizlik sonucunda, kadınlar erkeklere kıyasla eğitime erişimde, meslek sahibi olmada ve ekonomik gelir elde etmede daha fazla sorun yaşamaktadır. Bu durum, kadınların günlük yaşamlarını ve biyopsikososyal sağlıklarını ciddi şekilde etkilemektedir (Atalay & Dinç, 2020: 608). Diğer bir ifadeyle, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, biyolojik yapıya bağlı sınırlılıkların ötesinde, toplumun politik, kültürel ve ekonomik dinamiklerinden kaynaklanan ve siyasi karar alma, eğitim sistemleri, ekonomi politikaları ve aile ilişkileri gibi toplumsal yaşamın her alanında kendini gösteren bir sorun halini almıştır.

II. KÜRESEL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ ENDEKSİ (TCEE)

TCEE, cinsiyetten kaynaklanan dezavantajları üç boyutta yansıtan bileşik bir endekstir. Endeksin ele aldığı üç boyut, üreme sağlığı, güçlendirme ve işgücü piyasası olarak ifade edilmektedir (UNDP, 2022: 291). Endeks, bu boyutlardaki kadın ve erkek başarıları arasındaki eşitsizlik sonucunda oluşan potansiyel insani gelişmedeki kaybı göstermektedir (Gaye ve ark., 2010: 8–9). Üreme sağlığını ifade eden göstergeler anne ölüm oranı ve ergen doğum oranıdır. Güçlendirme boyutu göstergeleri, kadınların parlamentoda sahip olduğu sandalyelerin yüzdesi ve cinsiyete göre en azından ortaöğretime sahip nüfusun yüzdesidir. Cinsiyete göre işgücüne katılım göstergesi ise işgücü piyasasını ifade etmektedir (UNDP, 2022: 269–270). TCEE, 0 ile 1 arasında değerler alır. 0 değeri kadınlar ile erkeklerin eşit olduğu anlamına gelirken, endeks 1 değerine yaklaştıkça eşitlik durumu kötüleşmekte ve eşitsizlik artmaktadır. Bu bağlamda 1, kadınlar ya da erkeklerin ele alınan tüm boyutlardaki eşitlik durumunun olabildiğince kötü olduğu anlamına gelmektedir. Diğer bir ifade ile, ülkelerin TCEE değerleri ne kadar düşük ise bu ülkelerin cinsiyet eşitsizliğine ilişkin gösterdiği performans da o kadar iyidir (Berik, 2022: 12).

TCEE, kadınlar ve erkekler arasında eğitim, sağlık, ekonomik güçlenme ve siyasi katılım gibi temel göstergeleri baz alarak ülkelerin cinsiyet temelli eşitsizliklerinin eğiliminin, yönünün ve zaman içerisindeki değişiminin daha iyi anlaşılmasına imkân tanır. TCEE'nin boyut ve göstergeleri şu şekildedir:

Üreme Sağlığı: Üreme sağlığı boyutunu belirlemek için iki gösterge kullanılmaktadır. Bu göstergelerden biri doğum sırasında kadınların refahına verilen önceliği yansıtan anne ölüm oranıdır. Bu oran kadının toplumdaki statüsünün açık bir göstergesidir. Dünyanın birçok ülkesinde oldukça yüksek olan doğum sırasında ölüm riski, eğitim, doğum kontrol yöntemlerine erişim ve doğum öncesi sağlık hizmetlerinin sağlanması gibi temel önlemlerin sağlanmasıyla azaltılabilir. Fakat günümüzde birçok kadın bu önlemlerden mahrum kalmaktadır. TCEE'nin hesaplanmasında kullanılan diğer gösterge ise 15-19 yaş grubundaki ergen doğurganlık hızıdır. Bu gösterge, üremenin sadece riskli olmakla kalmayıp, genellikle çok erken başladığının da altını çizmektedir (UN Women, 2022: 12-13). Birçok kız çocuğu çok küçük yaşlarda çocuk sahibi olarak sağlıklarını tehlikeye sokmaktadır. Erken yaşlarda yaşanan hamilelik ve annelik, kadınlar için önemli sağlık, ekonomik ve sosyal riskler ortaya çıkarmaktadır. Erken çocuk sahibi olma onların daha yüksek bir eğitim düzeyine ulaşmalarını engelleme eğilimindedir. Bu durumda çoğu zaman düşük nitelikli işlerde istihdam edilme durumu ortaya çıkar. Hamilelik ve doğuma bağlı anne ölümleri, dünya çapında 15, 19 yaşındaki kız çocukları için önemli bir ölüm nedeni olarak belirtilmektedir (UNDP, 2010: 11).

Güçlendirme: Kadınların parlamentoda sahip olduğu koltuk yüzdesi ve cinsiyete göre en azından ortaöğretime sahip nüfusun yüzdesi güçlendirme boyutunun alt göstergeleridir (Barnat, 2019: 23). Eğitim ve eğitim sonucunda elde edilen kazanımlar, bireylerin bilgiye erişimini artırarak sorgulama ve kendi başına hareket etme potansiyelini kuvvetlendirir. Bu durum güçlenmeyi getirir. Eğitimli kadınların nitelikli işlerden keyif alma, içinde bulunduğu ortamlarda sesini duyurma, kendilerinin ve ailelerinin sağlıklarını koruyabilme ve gerektiğinde insiyatif alma ihtimalleri daha yüksektir. Bu bakımdan eğitim, kadınların temsiliyetinin güçlendirilmesinde özellikle önemlidir (Başerer Berber, 2021: 1216-1217). Kadınların eğitimi aynı zamanda sağlık ve beslenme gibi konular yeni bilgileri özümseme kapasitesini teşvik etmesi ve çocukların öğrenmesini kolaylaştırması nedeniyle ekonomik büyüme ve çocuk sağlığı açısından da önemli bir öneme sahiptir. Ulusal düzeyde parlamentoda temsile ilişkin tahminler, kadınların siyasi liderlikte ve daha genel anlamda toplumdaki görünürlüğünü ve kadınların yüksek makamlarda ne ölçüde görev alabileceğini yansıtır (UNDP, 2010: 12-13).

İşgücü Piyasası: Ekonomik aktiviteyi ölçerken kadın ve erkek işgücüne katılım oranları gösterge olarak kullanılmıştır. Bazı kadınlar resmi işgücü piyasasına katılmamayı veya ücretsiz çocuk ve yaşlı aile bakımı sorumluluklarına katılmak için okulu bırakmayı tercih edebilmektedir. Ayrıca kadınların ekonomiyeye

tam katılımının önünde düşük eğitim, niteliksiz işlerde çalışma, annelik ve ev idaresi vb. önemli engeller olduğu da bilinmektedir (Karabıyık, 2012: 1300). Dolayısıyla işgücüne katılımın kadınların çalışma çabalarını doğru şekilde yansıtmadığı söylenebilir. Bazı ülkelerde cinsiyetler arası ücret farkı oldukça yüksek iken; yöneticilik gibi pozisyonlarda kadınların temsili erkeklerin temsilinin oldukça altında kalmaktadır. İşgücüne katılım, geleneksel olarak ölçüldüğü üzere, kadınların ücretsiz işlerdeki önemli katkılarını göz ardı etmektedir. Bu bağlamda, ne yazık ki veriler sorunları çözemeyecek kadar azdır (UNDP, 2010: 13-14).

Tablo 1’de TCEE’nin boyutları ve göstergeleri yer almaktadır. Buna göre, ergen doğurganlık oranı ve anne ölüm oranı endeksin sağlık boyutunu ölçmede kullanılırken; parlamentoda temsil sayısı ve orta öğretim ile yüksek öğretime sahip olan erkek ve kadınların nüfus içindeki payları güçlendirme boyutunun alt değerlendirme göstergeleridir. İşgücü piyasası boyutu ise, kadınların işgücüne katılımı göstergesi kullanılarak ölçülmektedir.

Tablo 1. TCEE Boyutları ve Göstergeleri

Endeks	Boyutlar	Göstergeler
Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi	Sağlık	Anne Ölüm Oranı
		Ergen Doğurganlık Oranı
	Güçlendirme	Her Bir Cinsiyetin Parlamento Temsil Payı
		En Az Ortaöğretim Düzeyinde Olanların Cinsiyete Göre Oranları
İşgücü Piyasası	İşgücüne Katılım	

Kaynak: UNDP, Human Development Report 2021/2022 https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22pdf_1.pdf (Erişim Tarihi: 26.06.2023)

III. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İÇİN KÜRESEL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ ENDEKSİ BAĞLAMINDA BİR KARŞILAŞTIRMA

Çalışmanın bu bölümü iki başlık altında sunulmuş, ilk başlıkta çalışmaya ilişkin literatür özetine yer verilmiş, ikinci başlıkta ise endeks verilerine göre Türkiye’nin ve Avrupa Birliği’ne üye ülkelerin cinsiyet eşitsizliği durumunu belirleme amacıyla karşılaştırmalı bir değerlendirme sunulmuştur.

III.I. Literatür Taraması

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların ve erkeklerin toplumun tüm kesimlerinde aynı statüye ve eşit fırsatlara sahip olmalarını, ekonomik, sosyal ve politik gelişmeye katkıda bulunma ve sonuçlarından yararlanma konusunda eşit hak ve koşullara sahip olmalarını ifade eder. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği denildiğinde ise bu durumun tam tersi olarak sağlık, eğitim ve işgücü gibi birçok alanda kadınların dezavantajına gerçekleşen eşitsiz süreçler akla gelmektedir. Bu eşitsizlikler toplumsal, ekonomik ve sosyal olarak pek çok açıdan sorunlar yaratmaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ölçümü ve çeşitli göstergeler kullanılarak farklı alanlara etkisinin ortaya konulması oldukça önemlidir. Bu karmaşık sorunları ölçmek ve sayısallaştırmak amacıyla çeşitli kuruluşlar tarafından bir dizi bileşik endeks geliştirilmiştir (Barnat ve ark., 2019: 2). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi, küresel cinsiyet eşitsizliğini ölçmeye ve farklı ülke ve ülke grupları arasında farklı göstergeler üzerinden mukayese yapmaya olanak sağlayan literatürde yer alan önemli endekslerden bir tanesidir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusu geçmişten günümüze akademik literatürde gittikçe daha da önemli bir hal almaktadır. Oldukça zengin bir literatüre sahip cinsiyet eşitsizliği olgusunun kapsamı farklı göstergelerle pek çok yönde ve alanda genişletilmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliği kalkınmadan büyümeye birçok süreçte önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle cinsiyet eşitliği literatürü pek çok boyuttan ve birçok ülke perspektifinden çeşitli göstergelerle değerlendirilmektedir.

Cinsiyet eşitliği ile ilgili olarak, kadın erkek eşitliğinin bir ulus için yararlı olduğu yaygın olarak bilinmektedir. Hill ve King'e (1995) göre, kadınların eğitimi, daha düşük çocuk ölümleri ve doğurganlık seviyeleri ve gelecek nesil için daha iyi sağlık ve eğitim sonuçları gibi çok sayıda olumlu dışsallık üretir. Ayrıca, kadınlar için eğitim ve istihdamın önündeki engeller, işgücü piyasasındaki yetenek havuzunu azaltmakta ve daha yetenekli kadınlar yerine daha az nitelikli erkeklerin seçilmesi nedeniyle daha düşük üretkenliğe yol açmaktadır. Kızların daha yüksek düzeyde ilk ve orta öğretime kayıtlı olduğu ülkelerin daha yüksek gayrisafî milli hasıla seviyelerine sahip olduğu ve GSMH'de ülkeler arası farklılıklar hesaba katıldıktan sonra, daha uzun yaşam beklentisi, daha düşük bebek ölüm oranı ve daha düşük doğurganlık oranlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Buna göre, bu son sonuçlar aynı zamanda eğitim kazanımındaki cinsiyet eşitsizliğinin ulusal refahın önünde önemli bir engel teşkil ettiğini ima etmektedir.

Klasen ve Lamanna (2009), beşerî sermayedeki kaybın, ekonomik büyümenin yavaşlamasına neden olduğunu ifade etmişlerdir. Klasen (2002), eğitimdeki cinsiyet eşitsizliğinin beşerî sermaye düzeyini azaltarak ekonomik büyüme üzerinde doğrudan, yatırım ve nüfus artışı üzerindeki eşitsizliğin etkisiyle dolaylı bir etkiye sahip olduğunu gözlemlemektedir. Örneğin, Doğu Asya ile Sahra Altı Afrika'daki yıllık kişi başına büyüme oranlarındaki yüzdelik fark iki ülke arasındaki okullaşmadaki cinsiyet farklılıklarıyla açıklanabilir. Bununla birlikte, kadınların siyasette daha iyi temsil edilmesi, yerel kurumları iyileştirerek ulusal refahı büyük ölçüde etkileyebilir. Bir araştırma, köy meclisinin başına seçilen kadınların, erkeklere kıyasla, özellikle içme suyu altyapısının sağlanmasında, topluma daha fazla kamu malı ve daha kaliteli hizmet sunduğunu ortaya koymuştur (Duflo ve Topalova, 2004). Ek olarak, Dollar, Fisman ve Gatti, (2001) siyasette daha fazla kadının varlığının daha düşük yolsuzluk seviyeleri ile ilişkili olduğuna vurgu yapmışlardır.

Tesch-Romer, Motel-Klingebiel ve Tomasik (2008), daha yüksek cinsiyet eşitsizliği sergileyen toplumlarda, kadınların ve erkeklerin öznel iyi oluşları arasında daha büyük farklılıklar olduğuna dair kanıtlar bulmuştur. Yaşam memnuniyeti büyük ölçüde insanların hedeflerine ulaşip ulaşamayacaklarına bağlıdır. Ancak eğitim ve gelir gibi yeterli kaynaklar ve fırsatlara sahip olmadan, kişisel hedeflere ulaşmak çok daha zordur. Siyasi sonuçlarla ilgili olarak, kadınların hükümette daha fazla yer alması, diğerlerinin yanı sıra yolsuzluğun ve iç savaş olasılığının azaltılması yoluyla kurumların kalitesinin iyileştirilmesiyle bağlantılı görünmektedir (Mitra, Bang & Biswas, 2015). Cinsiyet eşitliğinin ekonomik kalkınma üzerindeki sayısız faydası olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte cinsiyet ayrımcılığı potansiyel olarak ulusal refahı şekillendirmektedir. Bu ilişkinin anlaşılması önemlidir çünkü bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle mücadele eden politikalar için yeterli arka planı sağlayacaktır.

Durgun & Gök (2017), BRICS ülkeleri ile G7 ülkeler grubunu “toplumsal cinsiyet eşitsizliği” ekseninde karşılaştırmış ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hangi alanları ne boyutta etkilediğini araştırmışlardır. Çalışmalarında Dünya Ekonomi Forumu'nun (World Economic Forum) hazırladığı ve cinsiyet eşitsizliğinin ölçümünde yaygın olarak kullanılan Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu (The Global Gender Gap Report) verilerinden yararlanmışlardır. 2008-2015 dönemini kapsayan çalışmada ortaya konan sonuca göre, ele alınan her iki ülke grubunda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin varlığı devam etmektedir.

Perugini & Vladisavlević (2019), 32 Avrupa ülkesindeki cinsiyet ve iş memnuniyeti farklarını analiz etmek için Sosyal İlerleme ve Yaşam Koşulları (EU-SILC) verilerini kullanmışlardır. Yapılan analiz sonuçlarına göre hayatın erken dönemlerinde cinsiyet eşitsizliğine maruz kalan kadınların iş

memnuniyetlerinin azaldığı, daha az cinsiyet eşitsizliğine maruz kalanların işe olan bağımlılığı ve memnuniyeti arttığı sonucuna varılmıştır.

Özdemir (2021), 2006-2019 yıllarını kapsayan çalışmasında kadınların almış olduğu eğitimin küresel cinsiyet eşitliği endeksi üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu bağlamda, cinsiyet eşitsizliği kavramı, cinsiyet eşitsizliğinin ölçümüne yönelik endeksler ve küresel cinsiyet eşitliği endeksi çalışmanın teorik altyapısını oluşturmaktadır. Ayrıca çalışmada, 2020 küresel cinsiyet uçurumu raporu ekseninde dünyada farklı alanlarda mevcut olan küresel cinsiyet uçurumu ve eğitim-cinsiyet eşitsizliği ilişkisi anlatılmış ve küresel cinsiyet eşitliği bağlamında Türkiye'nin mevcut durumu açıklanmıştır. Çalışma sonucunda, kadınların eğitiminde yaşanan yükselişin, eğitimde cinsiyet uçurumunu azaltması ve küresel cinsiyet eşitliği endeksini yükseltmesi gerektiğine yönelik literatürdeki beklentilerle uyumlu olduğu bulgusuna rastlanmıştır.

Bardakçı ve Oğlak (2022), çalışmalarında Türkiye ile düşük ve yüksek gelişmişlik seviyesine sahip ülkeleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında incelemiş ve eşitsizliğin ne tür alanlarda baskın olarak gözlemlendiğini ortaya koymuşlardır. Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği 2021 Raporundaki veriler kullanılarak yapılan çalışma, 156 ülkenin endeks değerleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve Dünya Ekonomik Forumu'ndan alınan veriler ve bulgular ile karşılaştırmalı biçimde incelenmiştir. Çalışmalarında elde ettikleri sonuca göre; Türkiye küresel ölçekte toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en fazla bulunduğu ülkeler arasındadır, ilk sırada iktisadi yaşama katılım ve fırsatlar ile siyasi güçlenme alanları olmakla beraber farklı kategorilerde de 2006'dan bu zamana toplumsal cinsiyet eşitsizliği hızla artmıştır.

III.II. Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi Bağlamında Bir Karşılaştırma: AB ve Türkiye

TCEE, UNDP'nin Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksi (TCGE) ve Cinsiyet Güçlendirme Ölçütü (CGÖ) eleştirilerine yanıt olarak geliştirilmiş ve ilk kez 2010 senesinde hesaplanarak 2010 İnsani Gelişme Raporunda sunulmuştur. Bununla birlikte, eğitim kazanımı, ekonomik ve politik katılım ve sağlık gibi kritik konuları kapsamına alması ulusal boyutta benzeşen eşitsizlikleri hesaba katması açısından oldukça önemlidir. Bu yüzden cinsiyet eşitsizliğinin ölçümüne yönelik çalışmalarda kullanımı oldukça yaygındır ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin mevcut küresel ölçütlerinde önemli bir ilerlemeyi temsil etmektedir (Berik, 2022: 6). Kadınların karşı karşıya kaldığı ayrımcılıklara ve dezavantajlara ilişkin sonuçları gösteren bu ölçümler neticesinde sorunlar daha görünür hale gelir ve toplumsal farkındalık artar. Böylece, küresel anlamda takip edilen toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine yönelik ilerlemenin sağlanmasına katkı sağlar. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar, daha geniş refah hedeflerine ulaşmak için cinsiyet eşitsizliğini azaltmanın önemine vurgu yapmaktadır.

Tablo 2. TCEE, Avrupa Birliği ve Türkiye

lkeler	Endeks Değeri (2021)	Sıralama (2021)	Ergen Doğum Oranı (2021)	Parlamentoda Temsil Sayısı (2021)	İşgncne Katılım Oranı (2021)	
					Kadın	Erkek
Almanya	0.073	19	7.5	34.8	56.8	66.0
Avusturya	0.053	12	5.5	39.3	55.5	66.3
Belęika	0.048	10	5.3	42.9	49.8	58.8
Bulgaristan	0.210	52	38.6	23.8	49.1	62.6
Çekya	0.120	34	9.7	22.1	51.7	68.1
Danimarka	0.013	1	1.9	39.7	57.7	66.7
Estonya	0.100	28	8.8	25.7	57.5	70.2
Finlandiya	0.033	6	4.2	46.0	56.5	64.0
Fransa	0.083	22	9.5	37.8	51.9	59.7
Hırvatistan	0.093	26	8.6	31.1	45.9	58.8
Hollanda	0.025	5	2.8	39.1	62.4	71.3
İrlanda	0.074	21	5.9	27.3	56.5	68.6
İspanya	0.057	14	6.3	42.3	52.7	62.4
İsveç	0.023	4	3.3	47.0	61.7	68.0
İtalya	0.056	13	4.0	35.3	39.9	57.6
Kıbrıs	0.123	35	6.8	14.3	56.6	68.8
Letonya	0.151	40	11.2	29.0	54.5	66.8
Litvanya	0.105	30	10.4	27.7	57.3	67.9
Lüksemburg	0.044	9	4.3	35.0	58.5	65.5
Macaristan	0.221	55	22.1	13.1	52.1	67.2
Malta	0.167	42	11.5	13.4	53.1	71.4
Polonya	0.109	31	9.7	27.5	49.2	65.5
Portekiz	0.067	15	7.4	40.0	54.0	62.2
Romanya	0.282	67	36.4	18.5	42.8	62.3
Slovakya	0.180	45	26.3	22.7	54.7	66.4
Slovenya	0.071	18	4.5	21.5	53.8	62.2
Türkiye	0.272	65	16.9	17.3	31.8	69.4
Yunanistan	0.119	32	8.5	21.7	43.3	58.1

Kaynak: UNDP, Human Development Report 2021/2022 https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22pdf_1.pdf (Erişim Tarihi: 27.06.2023)

Tablo 2, AB lkeleri ve Türkiye'nin TCEE değerlerini göstermektedir. Tabloda aynı zamanda endeksin içerdiği alt değerlendirme göstergeleri de yer almaktadır. Buna göre 2021 yılı endeks sonuçlarına göre, AB içerisinde toplumsal cinsiyet eşiitsizliğinin en az olduğu ülkeler 0.013 endeks değeri ile Danimarka, 0.023 değeriyle İsveç ve 0.025'lik değerle Hollanda olarak sıralanmaktadır. AB grubunda toplumsal cinsiyet eşiitsizliğinin en çok olduğu ülkeler ise, 0.282 endeks değeri ile Romanya, 0.221 puanla Macaristan ve 0.210

endeks puanı ile Bulgaristan olarak sıralanmaktadır. Türkiye 0.272 endeks değeri ile tüm ülkeler arasında 65. sıradadır. Ortaya konan veriler ışığında Türkiye ve AB ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye küresel boyutta toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en fazla görüldüğü ülkeler arasındadır. Tabloda yer verilen göstergeler eşitsizliğin hangi alanda daha belirgin olduğunun altını çizmektedir. Buna göre, cinsiyet eşitsizliğinin düşük olduğu Danimarka ve İsveç'te ergen doğum oranının düşük, parlamento temsil sayısının yüksek olduğu; cinsiyet eşitsizliğinin yüksek olduğu Romanya ve Macaristan'da ise nispeten ergen doğum oranının yüksek, parlamento temsil sayısının düşük olduğu gözlemlenmektedir. Kadın ve erkeklerin işgücüne katılım durumlarına baktığımızda, düşük cinsiyet eşitsizliğine sahip ülkelerde kadın ve erkek istihdamının daha dengeli dağıldığı görülür. Türkiye'de kadınların istihdama katılım payı %31,8 ve erkeklerin payı ise %69,4'tür. Bu durum Türkiye'de işgücüne katılımda cinsiyet eşitsizliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Küresel cinsiyet eşitsizliği, insani gelişmenin önünde büyük bir engel olarak görülmektedir. Endeks sonuçlarının ortaya koyduğu üzere toplumsal cinsiyet eşitsizliği olgusu farklı ülkelerde değişik görünüm sergilemektedir. Buna göre, kadınların geçmişten günümüze büyük ilerleme kaydettiği görülmekte fakat henüz toplumsal cinsiyet eşitliğini tamamen sağlama noktasına gelinmediği sonucu ortaya çıkmaktadır. Burada devletlere önemli sorumluluklar düşmektedir. AB'nin oluşumundan bu yana, küresel cinsiyet eşitsizliğine yönelik uyguladıkları ortak politika ve yasal sistemlerin revizyonu ile kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliklerin giderilmesi noktasında daha gidilecek yolu olmasına karşın önemli bir konumda olduğu görülmektedir.

Tablo 3. İnsani Gelişme Endeksi (İGE) (AB Ülkeleri ve Türkiye)

Ülkeler	İnsani Gelişme Endeksi (2021)
Danimarka	0.948
İsveç	0.947
İrlanda	0.945
Almanya	0.942
Hollanda	0.941
Finlandiya	0.94
Belçika	0.937
Lüksemburg	0.93
Malta	0.918
Slovenya	0.918
Avusturya	0.916
İspanya	0.905
Fransa	0.903
Kıbrıs	0.896
İtalya	0.895
Estonya	0.89
Çekya	0.889
Yunanistan	0.887
Polonya	0.876
Litvanya	0.875
Portekiz	0.866
Letonya	0.863
Hırvatistan	0.858
Slovakya	0.848
Macaristan	0.846
Türkiye	0.838
Romanya	0.821
Bulgaristan	0.795

Kaynak: UNDP, Human Development Report (2021-2022) https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22pdf_1.pdf (Erişim Tarihi: 22.09.2023)

Tablo 3, AB Ülkeleri ve Türkiye'nin 2021 İGE değerlerini göstermektedir. İGE, insan gelişiminin uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgi ve iyi bir yaşam standardı gibi temel boyutlarında ortalama başarıyı ölçen bileşik bir endekstir. Bu endeksin hesaplanmasında doğumda yaşam beklentisi, ortalama eğitim süresi, beklenen eğitim süresi ve kişi başına düşen gelir göstergeleri kullanılmaktadır (UNDP, 2022). Danimarka 0.948 ile en iyi İGE değerine sahip ülke olarak ilk sırada yer almaktadır. Danimarka'yı İsveç ve İrlanda takip etmektedir. İGE değeri en düşük olan AB ülkeleri ise, 0.795 ile Bulgaristan ve 0.821 ile Romanya'dır. Türkiye 0.838 ile Romanya'nın bir üst sırasında yer almaktadır. TCEE sonuçları ile karşılaştırıldığında, İGE sıralamasında en alt sırada yer alan ülkelerin birçok boyutta yüksek düzeyde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sahip olduğu görülmektedir.

Küresel cinsiyet eşitsizliğini ölçmek ve bu konuda AB'deki mevcut eğilimi daha iyi anlamak için geliştirilen endekslerden bir diğeri Avrupa Birliği Cinsiyet Eşitliği Endeksi (CEE)'dir. CEE, EIGE (Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü) tarafından geliştirilen, AB'de cinsiyet eşitliğinin ilerlemesini ölçen bir araçtır. İyileştirilmesi gereken alanların görünürlüğünü artırır ve bunun sonucunda politika yapıcıların daha etkili toplumsal cinsiyet eşitliği önlemleri tasarlamasını destekler. İş, para, bilgi, zaman, güç, sağlık ve şiddet gibi ana alanlardan oluşan CEE, AB27 ve Devletler'inin tam bir cinsiyet eşitliği sağlamaya ne kadar uzak veya yakın olduklarını ölçmektedir. Hem Üye Devletler hem AB27 seviyesinde sonuçlar ortaya koymaktadır. AB CEE, AB ve Üye Devletlere 1'den 100'e kadar bir puan verir (EIGE, 2022). 100 puan, bir ülkenin kadın ve erkek arasında tam eşitliğe ulaştığını ifade etmektedir.

Tablo 4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi (AB)

Yıllar	Endeks	İş	Para	Bilgi	Zaman	Güç	Sağlık	Şiddet
2015	64.4	70.2	79.1	61.1	68.1	43.6	86.7	-
2019	66.9	71.1	81.1	62.6	64.9	51.6	87.8	-
2020	67.4	71.4	81.6	62.8	64.9	53.1	87.8	-
2021	68.0	71.6	82.4	62.7	64.9	55.0	87.8	-
2022	68.6	71.7	82.6	62.5	64.9	57.2	88.7	-

Kaynak: EIGE, Gender Equality Index 2022 <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/country> (Erişim Tarihi: 22.09.2023)

Tablo 4, yıllar itibariyle AB'deki CEE değerlerinin seyrini göstermektedir. 2015'ten bu yana AB'nin endeks değerinin 64.4'ten 2022 itibariyle 68.6'ya yükseldiği görülmektedir. 100 üzerinden 68,6 puan alan AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşma yolunda uzun bir yolu vardır.

IV. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Geçmiş uygarlıklardan günümüze kadar olan süreçte, farklı yönlerden şekil değiştiren cinsiyet eşitsizliğinin yansımalarını toplumsal hayat içerisinde her daim görmek mümkündür. Dünya üzerinde gelişmiş ülkelerde bile henüz kadın ve erkek eşitliği sağlanamamıştır. Kadınların siyasi, sosyal ve iktisadi hayatta erkeklere oranla dezavantajlı konumda oldukları bilinmektedir. Tarihsel süreç boyunca kadınlar ve erkeklerin ilişkilendirilmiş olduğu emek farklılıkları ve mekanlar aslında biyolojik farklılıkları üzerine inşa edilmiştir. Bu nedenle kadın ve erkeklerin biyolojik olarak birbirlerinden ayrıldıkları noktalara bağlı olarak cinsiyete dayalı iş bölümü oluşturulmuştur. Sonuç olarak kadın ve erkeklerin biyolojik özelliklerinin toplumsal cinsiyet özelliklerini belirlediği söylenebilir (Yerlikaya-Yaran, 2022: 64). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yol açan bazı faktörler bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortaya çıkaran en önemli faktörün, ataerkil bakış açısı ve ataerkil aile yapısından kaynaklandığı söylenebilir. Ataerkil toplumlarda tamamen erkeklerin egemenliği hâkim iken; kadınlar ise ikinci planda tutulmuştur. Bu toplumlarda erkekler birçok olanaklara sahipken kadınlar ise bu olanaklardan yalnızca erkeklerin izin verdiği süreç

yararlanabilme imkânı bulmuşlardır (Eroğlu & İrdem, 2016:15). Bireylerin toplum içerisindeki rollerinin belirlenmesine etki eden bir diğer faktör ise; eğitimidir (Sezer, 2020: 2271). Birçok toplumda kadınlar ve erkekler eğitim hakkından yararlanmada eşit haklara sahip değildir (Akkaş, 2019: 113). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yol açan bir diğer faktör ise kadınların annelik vb. rollere sahip olmaları dolayısıyla işgücü piyasalarına dahil olamamalarıdır (Aşkın, 2015: 46–48). Aynı zamanda işgücü piyasasında istihdam edilen kadınlar kariyerlerinde yükselebilmek için erkeklere oranla daha fazla çaba harcamak zorunda kalmaktadır. Aynı şekilde kadınlar üst düzey yöneticilik görevlerine yükselmek istedikleri taktirde birtakım zorluklarla karşı karşıya kalmakta ve cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadele etmektedirler (Utma, 2019: 45).

Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi tüm toplumlar için oldukça önemli bir konudur. Bu nedenle ülkelerdeki yöneticilerin, hukuk, eğitim ve sağlık alanında istihdam edilenlerin, sivil toplum kuruluşlarının vb. kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığın önüne geçilmesi için çalışmalar yapmaları oldukça önemlidir. Günümüzde insan hakları çerçevesi, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (1948) ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women CEDAW (1979)) gibi, Devletlere kadınlara karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve kadınların erkeklerle esaslı eşitliğini sağlamak için tedbirler alma yükümlüğü getiren sözleşmeler bulunmaktadır (Tunçsiper & Oduncular, 2023: 490–491).

BM'de, 1981'de yürürlüğe giren CEDAW ile toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı uluslararası yasa düzeyinde tanınmaya başlanmıştır. Hukuken bağlayıcı bir nitelik taşıyan bu sözleşme ile kadınlara karşı ayrımcılığın belirlenmesi cinsiyet eşitsizliğine dair uluslararası standartları belirlemesi bu metnin özgün halidir (Acar & Ertürk, 2011: 285). Bu sözleşme kadın ve erkeklerin eşit olarak insan hakları ve özgürlüklerinden faydalanmasında sorun olan, cinsiyete bağlı olarak yapılan her türlü ayrımcılığı, sınırlamayı bireyin insan hakları ihlali olarak kabul etmiş, taraf devletleri ayrımcı normların dönüştürülmesi ve yok edilmesinden yükümlü tutmaktadır. Çok boyutlu ve özgün bir anlayışı temsil eden bu sözleşme ayrımcılığın hem özel hem de kamu alanında kaldırılmasını öngörmektedir. Sözleşmede kültürel, siyasi ve iktisadi vb. birçok alanda kadınların insan hakları hem bireysel hem de evrensel olarak kabul görmektedir. Kadınların her alanda insan haklarının geçerli ve eşit olduğunu ifade eden bu sözleşme taraf devletleri bu hakların ihlali ile ilgili hem devlet davranışları hem de yönetimde söz sahibi özel ve tüzel kişileri davranışlarından sorumludur. Fakat tüm bu gelişmelere rağmen birçok yerde kültürel etmenler kadınların insan haklarını sınırlamakta kadın/erkek eşitliğinin evrensel olarak sağlanmasına engel olmaktadır (İçli, 2018: 135).

Genel olarak değerlendirildiğinde cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi başka bir deyişle kadının öncelikle çalışma hayatı olmak üzere sosyal hayatın her alanında yer alabilmeleri için bireysel ve toplumsal olarak çeşitli çözüm önerileri geliştirilmelidir (Eroğlu & İrdem, 2016: 30). Öncelikle kadınlara yönelik ayrımcılık problemini çözebilmek için sorunun içeriği iyi anlaşılmalı ve daha sonra çözüm arayışlarına girişilmelidir. Ancak bu konuda olumlu sonuçlara ulaşabilmek için dikkat edilmesi gereken nokta birlikte hareket edebilmektir. Ayrıca bu konuda yapılan çalışmalar yalnızca ayrımcılığa uğrayan grup için değil; ayrımcılığın toplumun tamamına yönelik bir problem olduğunun farkında varılarak o şekilde mücadele edilmelidir (Demirbilek, 2007: 25). İşyerlerinde kadın ve erkekler terfi edilirken eşit haklara sahip olması gerektiği bilinci toplumlara kazandırılmalıdır (Arabacı, 2012: 151). Aynı zamanda kadınların aile içerisindeki rollerinin fazla olması da kariyer gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Bu konuda da çeşitli düzenlemeler yapılmalıdır (Örücü vd., 2007: 133). Kadınların çalışma hayatı, sivil toplum örgütleri ve sendikalar başta olmak üzere yerel ve ulusal karar alma süreçlerinde katılım oranlarının yükseltilmesi ilgili alanlardaki dışlanmalarının önüne geçilerek sosyal statülerinin geliştirilmesi kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasında temel şarttır (Çakır, 2008: 43).

IV.I. AB ve Türkiye'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ile Mücadeledeki Durumu

AB'de TCEE değeri en düşük olan ülkelerden birisi olan Belçika'ya bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik federal bir strateji ya da eylem planı yoktur. Ayrıca ülkede 2012 yılında cinsiyet eşitliği konusunda federal plan (Plan fédéral Gender Mainstreaming)'ı kabul ettiler. Kabul tarihinden itibaren iki kez yenilendi. Planla birlikte politikaların hazırlanmasında ve yürütülmesinde toplumsal cinsiyet boyutunun etkin bir şekilde dikkate alınması ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikasından sorumlu Dışişleri Bakanı'nın koordinasyonun merkezi noktası olması ve takibinin sağlanması, 15 Aralık 2013 tarihli kanunda oluşturulan ve idari basitleştirmeye ilişkin çeşitli hükümler içeren Düzenleyici Etki Analizi(Regulatory Impact Analysis)'nin tamamlanmasına özellikle dikkat edilerek uygulanması, planın uygulanmasını koordine etmekten sorumlu organ olan Bölümler Arası Koordinasyon Grubu'nun(Interdepartmental Coordination Group) işleyişini teşvik etmek ve desteklenmesi sağlanmıştır (European Institute for Gender Equality, 2023). TCEE değeri düşük olan bir diğer ülke İsveç'te Dünya Ekonomik Forumu'n her yıl yaklaşık 150 ülkeyi sağlık, eğitim, ekonom ve politika göstergelerine göre kadın ve erkek arasındaki farka göre sıralıyor. Raporun yayınlandığı 2006 yılından beri İsveç hiçbir zaman beşincinin altına düşmemiştir. İsveç'te işyerinde cinsiyet ayrımcılığı 1980 yılından beri yasa dışıdır. 2009'da yürürlüğe giren Ayrımcılık Yasası(Discrimination Act), işverenlerin yalnızca kadın-erkek eşitliğini aktif olarak desteklemekle birlikte tacize karşı da önlem almasını talep etmektedir. İsveç aynı zamanda eşit işe eşit ücret için de çabılıyor. Ayrımcılık Yasası, işverenlerin ve çalışanların cinsiyetler arasındaki ücret farkını eşitlemek için aktif olarak çalışmaları gerektiğini belirtmektedir. 1974 yılında İsveç, dünyada cinsiyete dayalı doğum iznini cinsiyet ayrımı gözetmeyen ebeveyn izniyle değiştiren ilk ülke oldu. Ebeveyn sigortası olarak adlandırılan bu sigorta, ebeveynlerin çocuk başına altı ay işten izin almalarına olanak tanıdı ve her ebeveyn bu günlerin yarısına hak kazandı (Swedish Institute, 2023). AB'ye üye ülkeler arasında bulunan bazı İskandinav ülkeleri de kadınlara ve aile içi dengeye yönelik diğer ülkelere göre daha iyi fırsatlar sunmaktadır. Bu ülkeler arasında Danimarka'da dünyadaki en yüksek kadın işgücü katılımlarından birine sahiptir (Kleven ve ark., 2019: 186). AB ülkelerinden olan Hollanda'da ise kadın çalışanların sayısı yüksek olmasına rağmen büyük bir çoğunluk yarı zamanlı olarak çalışmaktadır. Kadınlar arasında yarı zamanlı çalışanların yüksek olması ise üst düzey pozisyonlarda görev almalarına engel olmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde Hollanda'nın kadın çalışan sayısı oldukça yüksek düzeyde seyretmesine rağmen son yıllarda durağanlaştığı gözlemlenmiştir (Janneke & Remery, 2015: 5).

AB'nde TCEE değeri yüksek olan ülkelerden birisi olan Romanya'da da cinsiyet eşitsizliği sıklıkla yüzleşilen bir gerçektir. Gösterilen birçok çabaya rağmen henüz kadınlar en önemli sektörlerin bazılarında erkeklerle aynı ölçüde katılım sağlayamamaktadır. Kadın ve erkekler arasında; yaptıkları faaliyetler, kazandırdıkları para miktarı veya özel hayatta üstlendikleri sorumluluklar açısından farklılıklar sıklıkla yaşanabilmektedir (Cuşmır, 2015: 1–2). AB'ye üye bir diğer ülke olan Bulgaristan'da da cinsiyet bireysel, sosyal statünün önemli bir belirleyicisi olmaya devam etmektedir. Aile içinde özellikle de alt tabakalarda ve kitle kültürün hâkim olduğu toplumlarda, kadınları ikinci plana atan, kısıtlayan şartlar hala mevcuttur (Stoilova, 2012: 11–33). Diğer birçok AB üyesi ülkeler ile kıyaslandığında Almanya'nın toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada başarısız olduğu bilinmektedir. Almanya sadece iş, para ve zaman konularında AB ortalamasının daha üzerindedir. Aile politikaları tutarlı bir şekilde eşitlik odaklı uygulanmamakta ve gelenekselleştirici bir etkiye sahip şekilde devam etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaştırılması federal düzeyde uygulanmış olsa da etkili bir şekilde uygulanamamıştır (Botsch, 2015: 5). TCEE değeri yüksek olan ülkelerden Macaristan'da Eşit Davranma ve Eşit Fırsatların Teşviki (Equal Treatment and the Promotion of Equal Opportunities)'ne ilişkin 2003 yılında CXXV yasası çıkarmışlardır. Bu yasada cinsiyet, hamilelik, annelik ve babalık da dahil olmak üzere belli konularda zemin hazırlanmıştır. Yasaya göre bir kimse üstün tutulamayacağını doğrudan ve dolaylı ayrımcılığın yasak ve cezalandırıcı olduğu belirtilmiştir. Ekim 2020'de hükümet "AB için kadınların ailede ve toplumda güçlendirilmesi" (2021-2030) eylem planı hazırladı. Planda eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın-erkek uyumlu iş

birliği ve eğitimde toplumsal cinsiyet dengesinin desteklenmesinin önemi vurgulanmaktadır (European Institute for Gender Equality, 2023).

TCEE'e göre 2000'li yılların başlarında Türkiye yüksek oranda cinsiyet eşitsizliğine sahipti. Ancak 2015'li yıllara gelindiğinde İGE'si yüksek ülkeleri yakalayarak daha düşük cinsiyet eşitsizliğine neden olmuştur. Fakat son yıllarda bu ilerleme yavaşlayarak yüksek İGE'ye sahip ülkelerin gerisinde kalmıştır. Kadınların hem işgücüne katılım oranı hem de siyasete katılım oranları düşmüştür (UNDP, 2022: 20). Türkiye'de cinsiyet eşitsizliği bağlamında gelişme yaşanmış olsa da AB ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye'nin yüksek İGE'ye sahip ülkeler arasında geri planda kaldığı görülmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranı diğer birçok AB üyesi ülkeye göre oldukça düşük seviyededir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği AB İlerleme Raporlarından yola çıkılarak incelendiğinde; toplumsal cinsiyet eşitliğinin AB'nin üzerinde kurulduğu temel değerlerden birisi olduğu bilinmektedir. Bu nedenle AB kurulduğu günden itibaren toplumsal cinsiyet eşitliğini temel politika aracı olarak benimsemiştir. Bu sürecin başlangıç noktası, ortak pazar stratejilerinin de belirlendiği Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun toplumsal cinsiyet olgusuna yönelik bakış açısı ile paralel çerçevededir. Temel olarak emek, sermaye, hizmet ve malların serbest dolaşımı çerçevesinde kadın ve erkek eşitliği stratejilerinin daha fazla emek piyasalarında fırsat eşitliği kavramına odaklanılmıştır. AB sürecinin kadın-erkek eşitliği olarak daha az kapsamlı bir şekilde ilk defa kendi yönetmeliklerine girişi 1957'deki Roma Antlaşması'yla gerçekleşmiştir (Ayata&Takkaç, 2020: 202). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin hukuki olarak kabulüne yönelik ilk adımlar 1985 yılında atılmıştır. Özellikle AB müktesebatına uyum çerçevesinde gerçekleştirilecek düzenlemeler için devlet kurumlarını da teşvik eden temel unsur AB adaylık sürecinin başlamasıdır (Eray, 2015: 125). 1985'te onaylanan Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Türkiye'nin cinsiyet eşitliğini oluşturması yönünde bir strateji olarak oldukça önemlidir. Bu nedenle 1990 yılında durumun yönetilmesinden sorumlu olan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kurulmuş ve 2003'teki AB'nin Cinsiyet Eşitliği Topluluk Programı kapsamına alınmıştır (Koray, 2011: 35).

AB'nin üzerine kurulduğu temel ortak hedeflerden olan kadın erkek eşitliği yıllardır AB gündemini meşgul etmiştir. Ancak bugüne kadar harcanan çabalara rağmen eşitlik tam anlamıyla sağlanamamıştır. Ve bu husus AB tarafından sıkça dile getirilmektedir. Aynı şekilde Türkiye'de de cinsiyet eşitliği konusunda ciddi ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen henüz istenilen seviyeye gelinebilmiştir (AB İlerleme Raporu, 1998). 2009 İlerleme Raporu'nda ilk defa toplumsal cinsiyet ifadesine yer verilmiştir. Daha önceki raporlarda çoğunlukla kadın-erkek eşitliği ile cinsiyet eşitliği vb. konular söz konusuydu. Aynı zamanda bu raporda toplumsal cinsiyet konusunda önemli olan bir diğer nokta TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun kurulmasıdır. Bu olumlu gelişmelerin yanı sıra, toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında sorumlu bir kuruluşun oluşturulmaması ve kadınların siyasal katılım ve temsil seviyelerinin istenilen seviyede olmaması, kadınların işgücüne katılımının düşük seviyede olması gibi sorunlarda mevcuttur (AB İlerleme Raporu, 2009). 2013 AB İlerleme Raporu'nda, 2010 Anayasa Değişikliği ile onaylanan pozitif imtiyaz durumundaki yasaların henüz yürürlükte olmadığı dile getirilmiştir. Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet konulu mevzuatın; siyasal, iktisadi ve sosyal yönden uygulamaya konacak daha çok çalışma yapılması gerektiğine vurgu yapılmıştır (AB İlerleme Raporu, 2013). 2022 AB İlerleme Raporu'nda Toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki gerileme ile kadın ve kız çocuklarının hakları ile ilgili gerilemenin devam ettiğine değinilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2022).

İlerleme Raporlarını genel itibarıyla değerlendirdiğimizde; Türkiye için ilk Rapor'un 1998 yılında yayımlandığı görülmektedir. Yani Türkiye henüz AB'ye tam adaylık statüsüne geçmeden önce yayımlanmıştır. 1999 yılında Türkiye'nin Helsinki Zirvesi'nde aday ülke gösterilmesi ile birlikte AB müktesebatına uyum çalışmalarına geçilmiştir. Raporların genelinde kadınlara dair belirlemelerin, diğer konulara göre daha az yer verildiği gözlemlenmiştir. Ve bu konuda AB ve Türkiye'nin cinsiyet eşitliği konusunda daha fazla çalışma yapılması gerekliliği ortaya konmuştur.

SONUÇ

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınları dezavantajlı duruma düşüren, dolayısıyla ekonomik büyümeyi ve toplumsal ilerlemeyi engelleyen önemli bir sorundur. Son yirmi yılda, toplumsal cinsiyetle ilgili konularda hem öncüllerini hem de sonuçlarını inceleyen kapsamlı araştırmalar yapılmıştır. Bununla birlikte, mevcut literatür incelemeleri, bilim insanlarına gelecekteki araştırmalarında rehberlik edebilecek, şimdiye kadar çalışılanların kapsamlı ve net bir resmini sağlamamaktadır. Bu çalışmada küresel cinsiyet eşitsizliği kavramı üzerinde yoğunlaşmış, UNDP raporlarından faydalanılarak AB ve Türkiye için küresel cinsiyet eşitsizliği endeksi bağlamında bir karşılaştırma yapılmıştır. Son olarak da toplumsal cinsiyet eşitsizliğine çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği toplumlarda kadın ve erkeklerin eşit hak, fırsat ve imkanlara sahip olması gerekliliğini ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise bireylerin cinsiyetlerine bağlı olarak çeşitli fırsat ve olanaklardan yararlanmada ayrımcılığa uğramasıdır. Toplumun her kesiminde mevcut olan bu eşitsizlik özellikle gelir ve servet dağılımında daha ciddi bir şekilde hissedilmektedir. Cinsiyete dayalı eşitlik algısını ele alan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) 1970 yılı sonlarında BM öncülüğünde yürürlüğe girmiş ve birçok ülkede kabul görmüştür. Ancak cinsiyet eşitliğini sağlayabilmek için yapılan bu sözleşmeye ve birçok faaliyete rağmen henüz tam anlamıyla kadınlar ve erkekler anlamında tamamiyle eşitlik sağlanamamıştır. Kadınlar için ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel şartlarının küresel sistem içerisinde yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kadın erkek eşitliği AB'nin temel değerlerinden biri olarak ön planda yer almaktadır. O nedenle AB, Cinsiyet eşitliği kavramının yayılması noktasında hem ulusal hem de uluslararası alanda kritik rol oynamaktadır. Ancak tüm bunlara rağmen, AB genelinde Cinsiyet Eşitliği Endeksi puanları incelendiğinde hala AB ülkelerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanmadığı görülmüştür. Ülkelerin iş, para, bilgi, zaman, güç ve sağlık alanlarına ilaveten kesişen eşitsizlikler ve kadınlara yönelik şiddet parametreleri baz alınarak hesaplanan bu endekste AB'de en sorunlu alanların güç, zaman ve şiddet olduğu görülmüştür. Ortaya konan endeks değerleri doğrultusunda, Türkiye ve AB ülkeleri kıyaslandığında Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en fazla olduğu ülkeler arasında olduğu gözlemlenmiştir. AB ülkeleri grubuna dahil olan Danimarka ve İsveç gibi gelişmiş ülkelerde düşük cinsiyet eşitsizliği sonuçları ortaya çıkarken Romanya ve Macaristan gibi ülkelerde nispeten daha yüksek cinsiyet eşitsizliği söz konusudur.

Çalışmada ortaya koyulan TCCE sonuçlarına göre, AB ülkelerinin bazı alt göstergelerde daha yüksek bazı alt göstergelerde ise daha düşük değerlere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Belçika, İsveç, Danimarka ve Hollanda vb. cinsiyet eşitsizliği daha düşük olan ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranı oldukça yüksektir. Ancak Romanya, Bulgaristan, Almanya ve Macaristan vb. yüksek cinsiyet eşitsizliği değerlerine sahip olan ülkelerde kadın istihdam oranları düşük seviyededir. Cinsiyet eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde kadınların siyasal katılım ve temsil gibi alanlarda daha fazla rol almaları, kamu görev ve sorumluluklarının artırılması gibi düzenlemeler yapılabilir. Görevde yükselmelerde da kadın ve erkeklere eşit fırsatlar sağlanmalıdır. Çoğu AB ülkesine kıyasla görece olarak daha yüksek cinsiyet eşitsizliğine sahip olan Türkiye'de de kadın istihdam oranı yeterli düzeyde değildir. TCEE açısından Türkiye, parlamentoda kadınların sahip olduğu sandalye payı, en az ortaöğretim mezunu kadınların oranı, kadınların işgücüne katılım oranı gibi alt boyutlarda yüksek insani gelişme grubu ülkelerine göre daha düşük değerlere sahiptir. Türkiye'nin toplumsal cinsiyet mevzuunda iç düzenleme ve stratejilerini AB müktesebatıyla uyumlaştırma çabaları bulunmakta; fakat toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Türkiye içinde cinsiyet eşitsizliği ile mücadele noktasında, cinsiyet eşitliğini teşvik etmek, cinsiyet temelli ayrımcılığı sona erdirmek ve kadınların toplumun her alanında daha fazla katılımını sağlamak amacıyla yürütülecek birçok uluslararası ve ulusal çabaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmanın sonuçları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ne ölçüde ve hangi alanlarda var olduğunu anlamak için farklı araştırma yöntemleri kullanılarak yeni çalışmaların yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle gelecekteki araştırmalar için, özellikle eğitim, sağlık, istihdam, siyasi katılım vb. konularda farklı ülkeler arasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğini karşılaştırmalı olarak ölçümlemeyi amaçlayan çalışmaların sayısının artırılması toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele alanında faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, F., & Ertürk, Y. (2011). Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girenken Türkiye'de Feminist Çalışmalar. Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan. S. SANCAR içinde, *Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Standartlar, Kazanımlar, Sorunlar* (s. 281-303). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı. *Akev Akademi Dergisi*, 0(ICOAEF), 97-118.
- Arabacı, B. (2012). Çalışan Kadınların Cinsiyet Ayrımcılığına Yönelik Algıları: Bursa Dokuma Sanayii Örneği. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aşkın, E. Ö. (2015). Kadınların İşgücü Piyasasındaki Konumlarını Etkileyen Faktörler. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 43-66.
- Ataklı, Y. (2016). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ekseninde Kadın İstihdamı ve Ekonomik Şiddet. *Journal of Life Economics*, 9(3), s. 77-100.
- Atalay, E., & Dinç, A. (2020). Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sağlığı. In *Sağlık Bilimlerinde Güncel Araştırmalar* (s. 605-621). In Sağlık Bilimlerinde Güncel Araştırmalar.
- Avrupa Birliği Türkiye İlerleme Raporu (1998). https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html, Erişim tarihi:24.09.2023.
- Avrupa Birliği Türkiye İlerleme Raporu (2009). https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html , Erişim tarihi: 23.09.2023.
- Avrupa Birliği Türkiye İlerleme Raporu (2013).https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html, Erişim tarihi: 19.09.2023.
- Avrupa Birliği Türkiye İlerleme Raporu (2022). https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html, Erişim tarihi:19.09.2023.
- Ayata, A., & Takkaç, H. S. (2020). AB-Türkiye ilişkileri bağlamında toplumsal cinsiyet politikaları AB ilerleme raporları perspektifinden bir değerlendirme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 197-214.
- Bardakçı, Ş., & Oğlak, S. (2022). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ve Türkiye. *Toplumsal Politika Dergisi*, 3(1), 71-90.
- Barnat, N., MacFeely, S. ve Peltola (2019). Comparing Global Gender Inequality Indices: How Well Do They Measure the Economic Dimension?. *Journal of Sustainability Research*, 1: e190016.
- Başerer Berber, Z. (2021). Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini giderme yolları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(3), 1215-1223.
- Berik, G. (2022). Towards Improved Measures of Gender Inequality: An Evaluation of UNDP's Gender Inequality Index and A Proposal. UN Women, Peer reviewed Discussion Paper.
- Botsch, Elisabeth (2015). The Policy on Gender Equality in Germany. In-depth analysis for the FEMM Committee.
- Çakır, Ö. (2008). Türkiye'de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* (31), 25-47.
- Çelik Uğuz, S., & Topbaş, F. (2016). Turizmde Kadın İstihdamı ve Ücret Ayrımcılığı: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 27(1), s. 62-78.

- Cuşmır, A.(2015). Gender Equality in Romania. Statistical Data and Cultural Norms. Rom. Journ. of Sociological Studies, New Series, No.2, 137-148.
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açından İncelenmesi. *Finans, Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 44(511), 12-27.
- Deniz, M., & Hobikoğlu, E. (2012). Cinsiyete Göre Gelişme İndeksi Çerçevesinde Kadın İstihdamının Ekonomik Değerlendirmesi: Türkiye Örneği. *International Conference on Eurasian Economies*, (s. 11-13).
- Dollar, D., Fisman, R., ve Gatti, R. (2001). Are women really the “fairer” sex? Corruption and women in government. *Journal of Economic Behavior & Organization*. 46(4): 423- 429.
- Duflo, E., ve Topalova, P. (2004). Unappreciated service: Performance, perceptions, and women leaders in India. Mimeo, MIT.
- Durgun , C., & Gök, G. (2017). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında BRICS & G7 Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), s. 20-32.
- EIGE. (2022). Gender Equality Index 2022 The COVID-19 pandemic and care. <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2022-covid-19-pandemic-and-care>
- Eray, Ş. (2015). Yeni kurumsalci yaklaşımlar çerçevesinde Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği kamu politikası: eğitim ve siyasal katılım alt politika örnekleri (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eroğlu, F., & İrdem, Ş. (2016). Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Yönetim Kademelerindeki Yansımaları. *Pamukkale İşletme ve Yönetim Kademelerindeki Yansımaları*, 3(2), 11-35.
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Bakış, Ecevit Y.,Karkıner N., (Editörler), Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları Yayın No: 2307
- Gaye, A., Klugman, J., Kovacevic, M., Twigg, S., & Zambrano, E. (2010). Measuring key disparities in human development: The gender inequality index. *Human development research paper*, 46(10).
- Güzel, G. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında Ücret Eşitsizliği: Türkiye ve AB Ülkeleri Karşılaştırması. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hill, M. A., ve King, E. (1995). Women's education and economic well-being. *Feminist Economics*. 1(2): 21-46.
- İçli, G. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Küreselleşme. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0(30), 133-144.
- Karabıyık, İ. (2012). İşgücü Piyasasının Yapısal Özellikleri ve Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılma Sorunu, *International Journal of Human Sciences Online*, Volume: 9, Issue: 2, 1282-1310.
- Karakaş, B., & Çevik, Ö. C. (2016). *Cinsiyet Eşitsizliğinin Ölçülmesi: Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksine Eleştirel Bir Yaklaşım.*, Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 5(13), 67-81.
- Kızılırmak, B., Memiş E., & Toksöz G.(2022). Turkey’s Gender Equality Performance From 2000 to 2019. *Association for Monitoring Gender Equality*.
- Klasen, S. (2002). Low schooling for girls, slower growth for all? Cross-country evidence on the effect of gender inequality in education on economic development. *The World Bank Economic Review*. 16(3): 345-373.
- Klasen, S., ve Lamanna, F. (2009). The impact of gender inequality in education and employment on economic growth: new evidence for a panel of countries. *Feminist economics*. 15(3): 91-132.
- Kleven, H., Landais, C.& Egholt Sqaard, J.(2019). Children and Gender Inequality: Evidence from Denmark. *American Economic Journal: Applied Economics*, 11(4), 181-209.
- Koray, M. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye’de “cinsiyet” eşitliği politikaları: Sol-feminist bir eleştiri. *Çalışma ve Toplum*, 2(29), 13-54.
- Mitra, A., Bang, J. T., ve Biswas, A. (2015). Gender equality and economic growth: Is it equality of opportunity or equality of outcomes?. *Feminist Economics*. 21(1): 110-135.
- Örücü, E., Kılıç, R., & Kılıç, T. (2007). Cam Tavan Sendromu ve Kadınların Üst Düzey Yönetici Pozisyonuna Yükselmelerindeki Engeller: Balıkesir İli Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14(2), 117-135.

- Özdemir, Özge. *Kadınlarda eğitimin küresel cinsiyet eşiitliği endeksi üzerindeki etkisi: Türkiye için bir uygulama*. Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2021, 7.2: 31-43.
- PAHO. (2004). *International Conference on Population and Development, Gender And Child Development*. Pan American Health Organization.
- Perugini a Cristiano , Vladislavljević Marko (2019). *Gender Inequality and the Gender-Job Satisfaction Paradox in Europe*. Labour Economics, 60, 129-147.
- Plantenga, J.& Remery, C.(2015). The Policy on Gender Equality in the Netherlands . *In Depth Analysis*.
- Sezer, ř. (2020). Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Türk Milli Eğitiminin Genel Amalarının Gerekleşme Dzeyi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(24), 2269-2296.
- Stoilova, R.(2012). The Influence of Gender on Social Stratification in Bulgaria. *International Journal of Sociology*, 42(3), 11-33.
- Tabak , H., & Doğan , M. (2022). Türkiye’de Küresel Cinsiyet Eşiitliği Normu ve Sendikalar: Yerel İhtilaflılıklar, Rakip Olumlamlar ve Uyumsuz Benimsemeler. *Journal of Political Sciences*, 31(1), s. 53–72.
- Tesch-Römer, C., Motel-Klingebiel, A., ve Tomasik, M. J. (2008). Gender differences in subjective well-being: Comparing societies with respect to gender equality. *Social Indicators Research*. 85(2): 329-349.
- Tunçsiper, ., & Oduncular, . (2023). Toplumsal Cinsiyet Eşiitsizliğinin Ölçümü: Cinsiyet Endeksleri zerine Bir Değerlendirme. B. ÖÇAL (D.) içinde, *Sosyal Bilimlerde Toplumsal Sorunlara Bakış: Teorik alışmalar* (s. 477-496). İstanbul: Efe Akademik Yayıncılık.
- UNDP (United Nations Development Programme), (2022). *Human Development Report 2021/2022; Uncertain times, unsettled lives: Shaping our future in a transforming world*. New York: Oxford University Press.
- Utma, S. (2019). Kadına Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı ve Cam Tavan Sendromu. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 11(1), 44-58.
- WEF. (2011). *The Global Gender Gap Report*. doi: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2011.pdf
- Yerlikaya Yaran, B. (2022). Cinsiyetli Bir Küresel Kriz Mi?: Covıd-19 Salgını Gölgesinde Ekonomide Küresel Cinsiyet Eşiitsizliği. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E- Dergi*, 11(1), 62-81.

Etik Beyanı : Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde HİİBF Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazar(lar)ına aittir.

Bu çalışmada kullanılan veriler, herkesin kullanımına açık Şekilde paylaşıldığından ve etik kurul izni gerektiren araştırmalar içerisinde bulunmadığından etik kurul izni alınmamıştır.

Teşekkür : Yayın srecinde katkısı olan hakemlere ve editr kuruluna teşekkr ederiz.

Ethics Statement : The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, HİİBF Journal does not have any responsibility and all responsibility belongs to the author (s) of the study.

Since the data used in this study is shared publicly and does not include research requiring ethics committee approval, ethics committee approval has not been obtained.

Acknowledgement : We thank the referees and editorial board who contributed to the publishing process.
